

BORUT ZIDAR

ZGODOVINSKA KULTURA IN DIDAKTIKA ZGODOVINE

HISTORICAL CULTURE AND HISTORY DIDACTICS

Izvleček

Članek obravnava koncept zgodovinske kulture, ki se je v razvil v okviru (zahodno) nemške didaktike zgodovine. Ta se je v času po drugi svetovni vojni intenzivno ukvarjala z dilemami svoje sodobne zgodovine, pri čemer se je razvila cela paleta pristopov k obravnavi preteklosti. Eden izmed teh konceptov je zgodovinska kultura, ki pomeni način, kako se določena družba ukvarja s preteklostjo in zgodovino. V članku so predstavljeni mejniki v razvoju koncepta zgodovinske kulture, njena definicija, značilnosti in zgodovinski razvoj. Pouk zgodovine, ki upošteva koncept zgodovinske kulture, učence pripravlja na razumevanje zgodovinske kulture okolja, v katerem učenci živijo. Avtor navaja tri predloge za raziskovanje slovenske zgodovinske kulture, ter izraža prepričanje, da lahko zgodovinska kultura vnese novo dimenzijo v slovensko didaktiko zgodovine.

Ključne besede: zgodovinska kultura, didaktika zgodovine, koncepti, postmoderna, Zvezna republika Nemčija, Slovenija.

Abstract

The article deals with the concept of historical culture, which developed within the framework of the (Western) German History Didactics. After the Second World War this was intensely involved with the dilemmas of its own modern history, where an entire array of approaches was developed in analysing history. One of these concepts was historical culture, a way, how a certain society deals with history and culture. The article represents the turning points in the development of the concept of historical culture, its definition, characteristics and historical development. History lessons, which include the concept of historical culture, prepare the pupils to better understand the historical culture of the environment in which they live. The author suggests three propositions to explore Slovenian historical culture and expresses a belief that historical culture can bring a new dimension to Slovenian History Didactics.

Keywords: historical culture, history didactics, concepts, postmodern, Federal Republic of Germany, Slovenia.

ZGODOVINSKA KULTURA IN DIDAKTIKA ZGODOVINE

»Zgodovinska kultura«¹ kot koncept didaktike zgodovine

Zgodovinska kultura predstavlja raziskovalni koncept, ki se je razvil in uveljavil v okviru (zahodno) nemške didaktike zgodovine. Njeni začetki segajo v 70. leta preteklega stoletja, ko je tamkajšnja didaktika zgodovine začela posegati tudi na področje izven okvirov šolskega pouka zgodovine. V 90. letih je zlasti Jörn Rüsen prispeval k opredelitvi njene teoretične strukture v današnjo obliko. V Nemčiji »trenutno kaže, da bo postala osnovni pojem didaktike zgodovine.«² Današnje razsežnosti uveljavitve zgodovinske kulture v okviru nemške didaktike zgodovine se kažejo v didaktično-zgodovinskih raziskavah,³ vpletanju elementov zgodovinske kulture v pouk zgodovine in izobraževanju učiteljev zgodovine, ki se izvaja tudi na novih »katedrah za zgodovinsko kulturo«.⁴

Pojem zgodovinska kultura predstavlja način, kako se določena družba ukvarja s preteklostjo in zgodovino. Izhaja iz dejstva, da zgodovina v družbi ni prisotna le v zgodovinopisnih delih, temveč tudi v likovni in glasbeni umetnosti, filmih, politiki ... V ospredju palete zgodovinskih prikazov, ki so prisotni v določeni družbi, so različni kriteriji. Velika večina prikazov ima v nasprotju z znanstvenimi zgodovinopisnimi deli v ospredju estetske, imaginativne ali politične kriterije, zaradi česar koncept zgodovinske kulture zajema tudi zgodovinske laži, mite in legende. Večina ljudi ima namreč v času svojega življenja najmanj opravka prav z znanstveno preverjenimi verzijami zgodovinskih prikazov, običajno v času šolanja pri pouku zgodovine; ostali čas pa je človek desetletja obkrožen in prepuščen aktivnostim in produktom zgodovinske kulture.⁵

Zgodovinska kultura in koncepti raziskovanja preteklosti

Po drugi svetovni vojni se je nemška družba morala soočiti s travmatično zapuščino nacističnega časa, kar je prispevalo k ustvarjanju pogojev za razvoj različnih pristopov obravnave preteklosti. V takšnih razmerah je bila zahodno-nemška didaktika zgodovine do 70. let opredeljena izključno kot didaktika pouka zgodovine in vezana zgolj na šolsko zgodovino. V centru njene pozornosti je bil predpisan kanon zgodovinskih vsebin, ki jih je bilo potrebno po sodobnih metodoloških poteh »prenesti v glave učencev.« Preden je prevzela danes aktualno definicijo Karla-Ernsta Jeismanna, da je didaktika zgodovine »*znanost o zgodovinski zavesti v družbi*«,⁶ je bila izpostavljena več konkurenčnim konceptom odnosa do preteklosti.

1 Pojem »zgodovinska kultura« v nemščini: »Geschichtskultur«; v angleščini: »Historical Culture«.

2 Rüsen, J. (2001). Auf dem Weg zu einer Pragmatik der Geschichtskultur. V: *Geschichts-Erzählung und Geschichts-Kultur, zwei geschichtsdidaktische Leitbegriffe in der Diskussion*. München: Herbert Utz Verlag, str. 82.

3 Hasberg, W. (2004). Erinnerungskultur – Geschichtskultur, Kulturelles Gedächtnis – Geschichtsbewusstsein. 10 Aphorismen zu begrifflichen Problemfeldern. *Zeitschrift für Geschichtsdidaktik*, Zvezek 3, str. 198.

4 Prvo ustanovljeno »Katedro za didaktiko zgodovine s poudarkom na zgodovinski kulturi« na Inštitutu za didaktiko zgodovine na Westfälische-Wilhelms-Universität v Münstru v Nemčiji vodi profesor dr. Bernd Schönemann. Schönemann, B. (2006). *Geschichtskultur als Wiederholungsstruktur? V: Geschichte, Erziehung, Politik*, letnik 34, Zvezek 3/4, str. 182.

Profesor dr. Jörn Rusen vodi katedro za »Občo zgodovino in zgodovinsko kulturo« na zasebni univerzi Witten-Herdecke. Internetni dostop: www.uni-wh.de/kultur/geschichte (zadnji dostop 8. 9. 2010).

5 Pandel, H.-J. (2006). *Geschichtskultur*. V: *Wörterbuch Geschichtsdidaktik*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, str. 74.

6 Schönemann, B. (2006). *Geschichtsdidaktik*. V: *Wörterbuch Geschichtsdidaktik*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, str. 72.

Holger Thünemann samo v (zahodno) nemškem prostoru na podlagi analize pristopov k obravnavi nacionalnega socializma in holokavsta v drugi polovici 20. stoletja navaja šest različnih konceptov, ki so imeli v različnih časovnih obdobjih različno vlogo:

1. Začetki koncepta *preseganja preteklosti* (nem. Vergangenheitsbewältigung) kot zgodovinsko-političnega koncepta segajo v sredo 50. let. Koncept se je spoprijemal z obdelavo družbenih »senc iz preteklosti«. V ospredju raziskovanja je bilo vprašanje, kako se v novi demokratični državi spoprijeti s podedovanimi strukturami nacionalno-socialistične države in njenimi posledicami. Široko zasnovan koncept je pri obdelavi zgodovinskih tem upošteval njihovo politično, kulturno, pravno, znanstveno, pedagoško, estetično in versko dimenzijo.
2. *Politika do preteklosti* (nem. Vergangenheitspolitik), ki jo je v zgodovinski diskurz vpeljal Norbert Frei, se je v nasprotju s »konceptom preseganja preteklosti« koncentrirala zgolj na politično-pravno dimenzijo ukrepov za družbeno integracijo v demokratično državo, pri čemer so bili njeni osnovni elementi amnestija, integracija in distanciranje do nacionalsocialistične zapuščine.
3. *Zgodovinska politika* (nem. Geschichtspolitik) se je v nasprotju s »politiko do preteklosti«, ki se je omejevala na praktično-politične ukrepe, usmerila na raziskovanje javne konstrukcije zgodovinske podobe, rituale in diskurze.
4. *Zgodovinska kultura* (nem. Geschichtskultur) v nasprotju s prejšnjimi tremi koncepti, omejenimi na politično motivirano raziskovanje preteklosti oz. na raziskovanje političnih preobratov, ponuja širši pristop raziskovanja, saj po Rüsenovi definiciji zajema estetično, kognitivno in politično področje, kar Schönemann dopolnjuje še z institucionalnim, profesionalnim, medialnim in za javnost specifičnim področjem.
5. *Spominska kultura* (nem. Erinnerungskultur) podobno kot zgodovinska kultura poleg zgodovinopisnih diskurzov zajema še osebne spomine, pri čemer v konceptu spominske kulture izstopa tudi funkcionalnost zgodovine za potrebe sedanjosti.
6. *Paradigma spominjanja izpeljana iz teorije Maurica Halbwachsa*, ki sta jo v nemškem prostoru razvila Aleida in Jan Assmann.⁷

Navedeni koncepti imajo vpliv na različne znanstvene discipline, tudi na didaktiko zgodovine, vendar na tem mestu odnosi med njimi ne bodo predstavljeni, saj bi zahtevali dosti širšo razpravo.

Začetki zgodovinske kulture segajo v leto 1976. Takrat je Karl-Ernst Jeismann razširil predmet didaktike zgodovine na celotno »zgodovinsko zavest v družbi«. Njegova teza je po eni strani pomenila odmik od tradicionalnega pojmovanja didaktike zgodovine omejene na didaktiko šolskega pouka zgodovine, po drugi strani pa širitev področja raziskovanja didaktike zgodovine na celotno družbo in njeno ukvarjanje s preteklostjo.⁸ Jeismann je zgodovinsko zavest kot mentalni konstrukt postavil za osrednjo kategorijo didaktike zgodovine, ne da bi za spremembo uporabil poseben strokovni termin.⁹ Nov strokovni termin »zgodovinska kultura« je bil prvič uporabljen leta 1984 v mednarodni bibliografiji z naslovom »Zgodovinska kultura – Didaktika zgodovine«.¹⁰

7 Thünemann, H. (2005). Geschichtskultur als Forschungsansatz zur Analyse des Umgangs mit der NS-Zeit und dem Holocaust. Konzeptionelle Standortbestimmung und ein Vorschlag zur kategorialen Differenzierung. V: Zeitschrift für Geschichtsdidaktik, letnik 4 (2005), str. 230–235.

8 Schönemann, B. (2006). Geschichtskultur als Wiederholungsstruktur? V: *Geschichte, Erziehung, Politik*, letnik 34, Zvezek 3/4, str. 182.

9 Hasberg, W. (2004), str. 199.

10 Bibliografija: Pellens, K., Quandt, S. (Ur.). (1984). *Geschichtskultur – Geschichtsdidaktik*. Internationale Bibliographie. Paderborn: Schöningh.

Kongres združenja nemških didaktikov zgodovine, ki delujejo v organizaciji »Konferenz für Geschichtsdidaktik«, je vsebino zgodovinske kulture obravnaval leta 1977, in sicer pod geslom »Zgodovina v javnosti«. Skoraj istočasno je društvo zgodovinarjev »Ranke-Gesellschaft« zborovalo pod geslom »Zgodovina v javnem življenju povojnega časa«. To obdobje, ki je trajalo nekje do začetka 90. let, je zgodovino v javnosti oz. v vsakdanjem življenju obravnavalo tam, kjer se dogaja: v muzejih, na razstavah, v književnosti, tisku, na radiu in televiziji. Didaktiki zgodovine so raziskovali oblike in funkcije zgodovine v vsakdanjem življenju. Raziskave so v tej fazi na hermenevitični način obravnavale literarne, poljudnoznanstvene in filmske vire. Empirične metode, ki so takrat že bile v uporabi v drugih družboslovnih znanostih, pa še niso bile uporabljene. Situacija se je spremenila konec 80. let s prvimi didaktično zgodovinskimi empiričnimi raziskavami Boda von Borriesa.¹¹

Novo obdobje v razvoju zgodovinske kulture je sprožil Jörn Rüsen. Rüsen je v logičen odnos povezal zgodovinsko zavest in zgodovinsko kulturo. Zgodovinska zavest predstavlja individualno dojemanje preteklosti, zgodovinska kultura pa kolektiven konstrukt. Rüsen je podal tudi temeljno, še danes veljavno definicijo zgodovinske kulture, s katero je zgodovinska kultura dobila status kategorije v okviru didaktike zgodovine. Definiral jo je kot »praktično artikulacijo zgodovinske zavesti v življenju določene družbe.«¹² Leta 1991 je didaktiko zgodovine opredelil kot znanost o zgodovinskem učenju, pri čemer je šolo vključil v sistem institucij zgodovinske kulture: Zgodovinsko učenje ima zunanjo in notranjo stran. Zunanja stran zajema institucije in organizacijo, obliko izvedbe učenja in številne pogoje, ki na učenje vplivajo. Zunanje danosti predstavljajo šole, šolska politika, državne smernice, učbeniki, muzeji, razstave, kulturne dejavnosti z zgodovinsko tematiko, državne spominske slovesnosti, množični mediji in podobno. Vse to se lahko zajame v kategorijo zgodovinske kulture.¹³ S tem je šolo opredelil kot zgolj eno izmed mnogih inštitucij zgodovinske kulture.

Področja zgodovinske kulture

Danes je zgodovina razširjena, dostopna in priljubljena bolj kot kadarkoli v preteklosti. Javnosti je dostopna preko dokumentarnih, animiranih ali igranih filmov ter dnevnih novic na *televiziji*. V *tiskani obliki* je prisotna v stripih, časopisih, revijah ali vabilih za zgodovinsko-turistične prireditve in spominske slovesnosti. Zgodovinskim monografijam na knjižnih policah knjigarn, knjižnic, elektronskih knjigarn ali običajnih supermarketov delajo družbo zgodovinski romani, biografije, spomini ... Tako državni kot zasebni *muzeji* s svojo ponudbo sooblikujejo globalni turistični trg. *Računalniške igre* z zgodovinsko tematiko s svojo natančnostjo igralcem velikokrat na povsem nezavednem nivoju podajajo detajlne zgodovinske informacije. Tudi *internet* kot najhitreje razvijajoče se medij prav nič ne zaostaja za bolj tradicionalnimi oblikami prenosa zgodovine. Nasprotno. Spekter ponudbe zgodovinskih vsebin na internetu se v kvantitativnem smislu intenzivno povečuje. Na dosegu nekaj klikov so internetnim uporabnikom po vsem svetu na voljo zgodovinski viri, ki po svoji raznolikosti segajo od zgodovinskih video-dokumentov na komercialnih video portalih do (retro)digitaliziranih

11 Schönemann, B. (2000). *Geschichtsdidaktik und Geschichtskultur*. V: *Geschichtskultur, Theorie – Empirie – Pragmatik*. Weinheim: Deutscher Studien Verlag, str. 36–37.

12 »praktisch wirksame Artikulation von Geschichtsbewusstsein im Leben einer Gesellschaft.« Kuss, H. (2000). *Geschichtskultur: Theorie – Empirie – Pragmatik*. Eine Tagung der Konferenz für Geschichtsdidaktik vom 4. bis 6. Oktober 1999 im Kloster Seon/Oberbayern. *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, letnik 51, str. 495.

13 Rüsen v Schönemann, B. (2000), str. 40.

analognih zgodovinskih virov na spletnih portalih znanstvenih projektov.¹⁴ Prisotnost zgodovine v obliki zgodovinskih obeležij ali poimenovanj ulic pa je že »tradicionalno« nepogrešljiv del *kulturne krajine in urbanega okolja*.

Zapisano predstavlja le del možnosti, kjer se sodoben človek v vseh fazah življenja konfrontira z zgodovino. »Zgodovina ima konjunkturo!«¹⁵ Bogat toda neurejen spekter zgodovinske ponudbe daje vtis nekakšne zgodovinske solate, v kateri se mešata znanost in fiktivnost oz. resnica in laž. Obstaja več različnih delitev zgodovinske kulture. Rösen v okviru zgodovinske kulture razlikuje estetsko, politično in kognitivno področje, pri čemer vsakemu posameznemu področju pripisuje tudi ustrezen mentalni proces, in sicer čutenje, hotenje in razmišljanje. V *estetsko področje* uvršča spomenike, muzeje, zgodovinska dela v likovni umetnosti, literaturi in filmu, kakor tudi zgodovinopisna dela kot samostojno literarno zvrst in ustne oblike zgodovinskega pripovedništva. V ospredju tega področja je estetski kriterij. V *politično področje*, kjer je v ospredju kriterij moči, uvršča vladarske genealogije, javne praznike, državno organiziran pouk zgodovine, zgodovinske argumente v političnih diskusijah ... V *kognitivno področje*, kjer dominira kriterij resničnosti, pa uvršča zgodovinopisje.¹⁶

Rösenova področja med sabo nimajo jasne meje, saj so med seboj povezana na kompleksen način. Vsak fenomen ima tako estetske kot politične in kognitivne elemente, ki pa so v vsaki posamezni manifestaciji izraženi v različnih razmerjih. Rösen kompleksnost odnosov pojasnjuje s primerom spomenikov, pri katerih sta praviloma v ospredju estetska in politična komponenta, medtem ko je kognitivna bistveno manj izražena. Povsem drugače je v zgodovinopisju, kjer prevladuje kognitivna komponenta, obenem pa se skupaj z obliko predstavitve krepi tudi estetska komponenta.¹⁷ Razmerja med področji zgodovinske kulture lahko ogroža dogmatizem, ki določeni dimenziji omogoča, da povsem prevlada nad ostalima dvema. Primer marksizma in leninizma v 20. stoletju pokaže, kako resnica v zgodovinopisju izgublja na pomenu, če je le-to podvrženo direktnemu legitimiranju oblasti, trenutni razvoj same znanosti pa razglašen za krono razvoja.¹⁸ Optimalnost odnosov med posameznimi dimenzijami zgodovinske kulture je zagotovljena v tisti družbi, ki vsem trem področjem pušča relativno avtonomijo, da se lahko istočasno kritično povezujejo.¹⁹

Zgodovinsko kulturo je mogoče historizirati

Schönemann na osnovi sociološke teorije Bergerja in Luckmanna o družbeni konstrukciji realnosti zgodovinsko kulturo definira kot družbeno konstrukcijo preteklosti, katero je mogoče spremljati v njenem daljšem zgodovinskem razvoju. Meni, da je prevladujoče vzorce zgodovinske kulture mogoče izluščiti iz rezultatov zgodovinopisnega in sociološkega raziskovanja. V nekaj več kot 200 letih (v predmoderni dobi do leta 1789, v moderni dobi do leta 1986 in v sedanjih postmoderni dobi) na področju razvitega

¹⁴ Burckhardt, D./Hohls, R./Prinz, C. (2006). Editorial: Geschichte im Netz – Praxis, Chancen, Visionen. Beiträge der Tagung. hist 2006. Teilband I, Berlin: Clio-online und Humboldt-Universität zu Berlin, str. 17–18. Internetni dostop: http://edoc.hu-berlin.de/histfor/10_I/PDF/HistFor_2007-10-I.pdf (zadnji dostop: 8. 9. 2010).

¹⁵ Horn, S./Sauer, M. (2009). Geschichte und Öffentlichkeit, Orte – Medien – Institutionen. Göttingen: Wandenhoeck & Ruprecht, str. 9.

¹⁶ Rösen, J. (1997). Geschichtskultur. V: Handbuch der Geschichtsdidaktik. 5. Überarb. Auflage. Seelze-Velber: Kallmeyer, str. 39.

¹⁷ Prav tam, str. 40.

¹⁸ Rösen, J. (1994). Was ist Geschichtskultur. Überlegungen zu einer neuen Art über Geschichte nachzudenken. V: Historische Faszination. Geschichtskultur heute. Köln: Böhlau Verlag, str. 20.

¹⁹ Rösen, J. (1997), str. 40.

zahoda razlikuje tri prevladujoče osnovne vzorce zgodovinske kulture. Prevladujoči predmoderni vzorec, poimenovan »zgodovina kot korist«, je bil aktualen do konca 18. stoletja. V veliki meri se je navezoval na Kosseleckov opis toposa *Historia magistra vitae*, ki je veljal že pri Ciceru in je stoletja dolgo obdržal svojo veljavnost. Po njem se je človek v vsakdanjem življenju lahko zanesel na izkušnje ljudi iz preteklosti. Znanje zgodovine ima predvsem praktične koristi za tiste, ki je poznajo in razumejo. Moderni družbi ta struktura ni več zadostovala. Njen cilj je bil v skladu s tradicijo francoske revolucije postati moder. Motivacija za ukvarjanje s preteklostjo je prešla na višjo raven. Zgodovina je izgubila svojo praktično funkcijo ter postala vrednota, kar je izraženo v geslu »zgodovina kot izobrazba«. Prevladujoči vzorec postmoderne družbe pa definira »zgodovino kot doživetje«. Cilj stika z zgodovino ni več praktična uporabnost ali vrednota vedenja o preteklosti. Človek v iskanju sreče v sedanjosti posega tudi po zgodovini, ki jo želi doživeti. To mu v veliki meri omogoča turistični trg z organizacijo viteških turnirjev, srednjeveških tržnic ali potovanj v kraje, ki vse pogosteje pridobivajo pridevnik zgodovinski.²⁰

Vsa tri obdobja karakterizirajo *institucije* zgodovinske kulture. V predmoderni dobi so nosilci zgodovinske kulture dinastija, vera in tradicija. Moderna država v času po francoski revoluciji s svojimi institucijami (arhivi, muzeji, znanost, šolstvo) prevzame iniciativo spominjanja in oblikovanja občutka skupne preteklosti. Tudi postmoderna družba na področje institucij vnese spremembe. Vlogo motivatorja prevzema splošna družbena blaginja, ki v veliki meri določa ponudbo in povpraševanje na tržišču. Ni nepomembno, koliko denarja in časa imajo ljudje določene družbe na voljo, da lahko neposredno izkusijo zgodovino. Ta faktor se v razvitem svetu kaže v širjenju mreže muzejev in doživljajskega zgodovinskega trga.²¹

V tesni povezanosti z institucijami zgodovinske kulture so se v posamezni epohi razvijali značilni *poklici*²² zgodovinske kulture. Moderna je v času 19. in 20. stoletja prispevala k profesionalizaciji cele vrste poklicev vezanih na področje zgodovine. Zanje je bil natančno predpisan potek izobrazbe in standard znanj potrebnih za opravljanje poklica. Mednje sodijo univerzitetni profesorji zgodovine, učitelji zgodovine, arhivarji, bibliotekarji, strokovni delavci v muzejih ... Schönemann jih imenuje strokovni skrbniki zgodovinske kulture. Njihovo nasprotje predstavljajo poklici v postmoderni, kjer je na zgodovinskem doživljajskem trgu kot animator ali specialist za tržišče lahko dejaven vsakdo, ne glede na izobrazbo. Zaposlitvenih kriterijev v postmoderni namreč ne postavlja država, ampak tržišče, ki se orientira zgolj na profit.²³

Schönemannovemu didaktično zgodovinskemu pristopu k raziskovanju zgodovine zgodovinske kulture nasprotuje Hans-Jürgen Pandel. Pandel zgodovinsko kulturo razume dosti ožje, kot fenomen sedanjosti, v katerem so učenci v vsakdanjem življenju obkroženi z zgodovino. Njegova teza raziskovanje didaktike zgodovine usmerja v sedanjost, raziskovanje razvoja zgodovinske kulture pa prepušča zgodovinopisju. S tem bi se po njegovem mnenju izognili mešanju zgodovinske kulture in kulturne zgodovine. Schönemann njegove očitke o prestopanju meje didaktike zgodovine zavrača in svojo pozicijo utemeljuje s teorijo Reinharta Kosselecka, da se strukture v zgodovini ponavljajo. Meni, da je zgodovinsko kulturo mogoče in celo nujno raziskati tudi v njenem zgodovinskem razvoju. Strukture imajo v socialnem sistemu zgodovinske kulture svoje središče v institucijah, ki vedno nudijo odgovore na ponavljajoče družbene problem in dileme.²⁴

20 Schönemann, B. (2000). *Geschichtsdidaktik und Geschichtskultur*. V: *Geschichtskultur, Theorie – Empirie – Pragmatik*. Weinheim: Deutscher Studien Verlag, str. 47–50.

21 Prav tam, str. 51–52.

22 Kot element zgodovine zgodovinske kulture so poleg značilnih poklicev predmet raziskovanja tudi *mediji* in njihova *ciljna publika*.

23 Prav tam.

24 Schönemann, B. (2006), str. 186–187.

Zgodovinska kultura in pouk zgodovine

Sodoben pouk zgodovine se ne more izogniti zgodovinski kulturi izven šole, saj niti šola niti okolje učencev nista izoliran prostor, kamor zunanji vplivi nimajo dostopa. »Naloga pouka zgodovine je, da učenke in učence vpelje v zgodovinsko kulturo njihovega okolja.«²⁵ Zgodovinska kultura pri pouku zgodovine pomeni, da so poleg kanona predpisanih vsebin pri pouku prisotne tudi teme zgodovinske kulture iz javnosti: npr. javni spori glede izgradnje spominskih obeležij, politične debate o zgodovinskih zaslugah posameznikov, zgodovinskih filmi ... Pristop, ki upošteva aktualne teme zgodovinske kulture, tako pomeni vključevanje učencev v sodoben zgodovinsko-kulturni diskurz določene družbe,²⁶ kar v spremenjeni Senekovi misli pomeni, da se pri pouku zgodovine uči »za življenje in ne za šolo«.

Kljub privlačnosti in pestrosti, ki jo koncept ponuja za pouk zgodovine, zahteva pred implementacijo v prakso vrsto analiz in modifikacijo koncepta pouka zgodovine. Poleg zgodovinsko-didaktičnih analiz samega fenomena zgodovinske kulture je potrebna modifikacija izobraževalnih standardov, ki vključujejo teoretične modele kompetenc. Pandel med kompetencami pouka zgodovine navaja tudi *zgodovinsko-kulturno kompetenco*. Ker se zgodovinska kultura nenehno spreminja, zgodovinsko-kulturne kompetence, v nasprotju z vsebinami pouka, ni mogoče kanonizirati. Ta kompetenca učencem omogoča razvijanje sposobnosti za obvladovanje inovacij: »Takšna kompetenca je sposobnost spoprijemanja z znanstvenimi, retoričnimi, imaginativnimi, faktičnimi in diskurzivnimi oblikami sedanjih predstavitev zgodovine.«²⁷

Koncept zgodovinske kulture pri pouku zgodovine ne sme biti razumljen zgolj v smislu dopolnitve pri uresničevanju učnega načrta ali poglobitvi učnih vsebin. Teme zgodovinske kulture morajo najti svoje mesto tudi v kurikularnih dokumentih, učnih načrtih in učbenikih za zgodovino.²⁸ Da gre pri vpeljavi zgodovinske kulture v prakso pouka zgodovine za dolgotrajen proces, ki se bo nadaljeval tudi v prihodnjih letih, kaže Pandlovo stališče o zgodovinsko-kulturnih deficitih didaktike zgodovine, kar daje slutiti na nove trende v razvoju zgodovinske kulture. Meni, da didaktika zgodovine še ne razpolaga z zadostnimi strokovnimi pojmi in kategorijami, da bi lahko zajela vse zgodovinsko-kulturne fenomene. Prav tako opozarja, da še vedno nista razviti metodika zgodovinske kulture, niti koncept zgodovinsko-kulturne kompetence.²⁹

Namesto zaključka: razmišljanje o zgodovinski kulturi v okviru slovenske didaktike zgodovine

Izkušnje nemških didaktikov zgodovine na področju zgodovinske kulture bi bilo smiselno upoštevati tudi pri novih raziskavah v okviru slovenske didaktike zgodovine. Raziskave zgodovinske kulture zgodovine bi morale biti komplementarne že obstoječim tendencam raziskovanja, saj koncept zgodovinske kulture pomeni dopolnitev in ne ukinitiv ukvarjanja z didaktiko »šolske zgodovine«.

²⁵ Pandel, H.-J. (2006), str. 74.

²⁶ Pandel, H.-J. (1999), Postmoderne Beliebigkeit? Über den sorglosen Umgang mit Inhalten und Methoden. *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, letnik 50, str. 290.

²⁷ Pandel, H.-J. (2009). *Geschichtskultur als Aufgabe der Geschichtsdidaktik: Viel zu wissen ist zu wenig*. V: *Geschichtskultur. Die Anwesenheit von Vergangenheit in der Gegenwart*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, str. 32.

²⁸ Oswalt, V./Pandel, H.-J. (2009). *Geschichtskultur. Die Anwesenheit von Vergangenheit in der Gegenwart*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, str. 12.

²⁹ Pandel, H.-J. (2009), str. 23–24.

Nekje je potrebno nekje začeti. Poleg teoretičnega raziskovanja koncepta zgodovinske kulture zgoj ilustrativno predlagamo zgodovinsko-kulturne analize delov slovenske medijske pokrajine, političnih tem in kontroverznih tem v slovenski javnosti:

1. Slovenski tiskani mediji z vidika didaktike zgodovine predstavljajo povsem neraziskano področje. Slovenske novice kot najbolj prodajan³⁰ slovenski dnevnik so tudi medij zgodovinske kulture, ker je v njih mogoče slediti zgodovinskim temam.

Zastavljajo se vprašanja: Katere zgodovinske teme so prisotne v časopisu? Kako pogosto so prisotne v mediju? Kakšen je način njihovega prikaza? Ali so avtorji zgodovinarji, novinarji? Ali je bil pri prikazu uporabljen princip multiperspektivizma? Zakaj je bila določena tema tematizirana? Kateri viri so bili uporabljeni pri pisanju člankov? Kdo je ciljna publika medija?

2. Tudi slovenska politika s svojimi pogledi na zgodovino je sestavni del slovenske zgodovinske kulture. Parlamentarne in neparlamentarne stranke, društva in organizacije kot del pluralne družbe sodelujejo v razpravah o preteklosti. Kontroverznost razprav o zgodovini ni redkost niti na področjih, kjer celo v zgodovinopisju vlada relativno visoka stopnja konsenza. Primera takšnih tem sta npr. »Slovenci in Karantanija« ali »Slovenci in Veneti«.

Z vidika zgodovinske kulture je potrebno upoštevati, da so takšne zgodovinske dileme del družbenega vsakdana in zato primerne za zgodovinsko-didaktično analizo. Zastavljajo se vprašanja: Zakaj je določena tema aktualna? Kdo so protagonisti razprav? Kakšni argumenti so uporabljeni v razpravah? Kje in na kakšen način potekajo razprave? Kakšni so učinki razprav?

3. Kot pri večini evropskih narodov, so tudi v slovenski zgodovini in družbi prisotne t.i. kontroverzne zgodovinske teme, ki so v pluralni družbi sestavni del pouka zgodovine: npr. kolaboracija, poveljni poboji, določanje mej med državami ... Kontroverzne zgodovinske teme so v družbi praviloma predstavljene na emocionalen in enostranski način, s čimer silijo k polarizaciji mnenj in stališč. Zgodovinsko-kulturna kompetenca v teh primerih učencem ponuja dodatno oporo pri orientaciji med številnimi interpretacijami in oblikovanju lastnih kritičnih stališč.

Privlačnost koncepta zgodovinske kulture z vidika didaktikov zgodovine je deloma mogoče razumeti kot odgovor na neobvladljive razmere, ki jih prisotnost poplave zgodovinskih artikulacij povzroča v družbi postmoderne dobe. To področje z vnašanjem znanstvene sistematike v okviru svojih zmožnosti ureja koncept zgodovinske kulture, ki bi lahko v tudi za slovensko didaktiko zgodovine pomenil dodaten izziv.

Viri in literatura

- Burckhardt, D./Hohls, R./Prinz, C. (2006). Editorial: Geschichte im Netz – Praxis, Chancen, Visionen. Beiträge der Tagung. hist 2006. Teilband 1, Berlin: Clio-online und Humboldt-Universität zu Berlin, str. 7–22. Internetni dostop: http://edoc.hu-berlin.de/histfor/10_I/PDF/HistFor_2007-10-I.pdf (zadnji dostop: 8. 9. 2010).
- Hasberg, W. (2004). Erinnerungskultur – Geschichtskultur, Kulturelles Gedächtnis – Geschichtsbewusstsein. 10 Aphorismen zu begrifflichen Problemfeldern. Zeitschrift für Geschichtsdidaktik, Zvezek 3, str. 198–207.

30 Med aprilom in junijem 2010 je povprečna dnevna prodaja Slovenskih novic znašala 75.238 izvodov, Dela 52.084 izvodov, Dnevnika 41.325 izvodov, Večera 36.148 izvodov, Poslovnega dnevnika finance pa 12.389 izvodov. Internetni dostop: http://www.soz.si/projekti_soz/preglednica_revidiranih_prodanih_naklad/ (zadnji dostop: 8. 9. 2010).

- Horn, S./Sauer, M. (2009). *Geschichte und Öffentlichkeit, Orte – Medien – Institutionen*. Göttingen: Wandenhoeck & Ruprecht.
- Kuss, H. (2000). *Geschichtskultur: Theorie – Empirie – Pragmatik*. Eine Tagung der Konferenz für Geschichtsdidaktik vom 4. bis 6. Oktober 1999 im Kloster Seon/Oberbayern. *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, letnik 51, str. 495–502.
- Oswalt, V./Pandel, H.-J. (2009). *Geschichtskultur. Die Anwesenheit von Vergangenheit in der Gegenwart*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag.
- Pandel, H.-J. (1999). *Postmoderne Beliebigkeit? Über den sorglosen Umgang mit Inhalten und Methoden*. *Geschichte in Wissenschaft und Unterricht*, letnik 50, str. 282–291.
- Pandel, H.-J. (2006). *Geschichtskultur. V: Wörterbuch Geschichtsdidaktik*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, str. 74.
- Pandel, H.-J. (2009). *Geschichtskultur als Aufgabe der Geschichtsdidaktik: Viel zu wissen ist zu wenig*. V: *Geschichtskultur. Die Anwesenheit von Vergangenheit in der Gegenwart*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, str. 19–34.
- Pellens, K./Quandt, S. (Ur.). (1984). *Geschichtskultur – Geschichtsdidaktik. Internationale Bibliographie*. Paderborn: Schöningh.
- Rüsen, J. (1994). *Was ist Geschichtskultur. Überlegungen zu einer neuen Art über Geschichte nachzudenken*. V: *Historische Faszination. Geschichtskultur heute*. Köln: Böhlau Verlag, str. 3–26.
- Rüsen, J. (1997). *Geschichtskultur. V: Handbuch der Geschichtsdidaktik. 5. Überarb. Auflage*. Seelze-Velber: Kallmeyer, str. 38–42.
- Rüsen, J. (2001). *Auf dem Weg zu einer Pragmatik der Geschichtskultur. V: Geschichtserzählung und Geschichtskultur, zwei geschichtsdidaktische Leitbegriffe in der Diskussion*. München: Herbert Utz Verlag, str. 81–98.
- Schönemann, B. (2000). *Geschichtsdidaktik und Geschichtskultur. V: Geschichtskultur, Theorie – Empirie – Pragmatik*. Weinheim: Deutscher Studien Verlag, str. 26–58.
- Schönemann, B. (2006). *Geschichtsdidaktik. V: Wörterbuch Geschichtsdidaktik*. Schwalbach/Ts.: Wochenschau Verlag, str. 72.
- Schönemann, B. (2006). *Geschichtskultur als Wiederholungsstruktur? V: Geschichte, Erziehung, Politik*, letnik 34, Zvezek 3/4, str. 182–191.
- Thünemann, H. (2005). *Geschichtskultur als Forschungsansatz zur Analyse des Umgangs mit der NS-Zeit und dem Holocaust. Konzeptionelle Standortbestimmung und ein Vorschlag zur kategorialen Differenzierung*. V: *Zeitschrift für Geschichtsdidaktik*, letnik 4 (2005), str. 230–240.